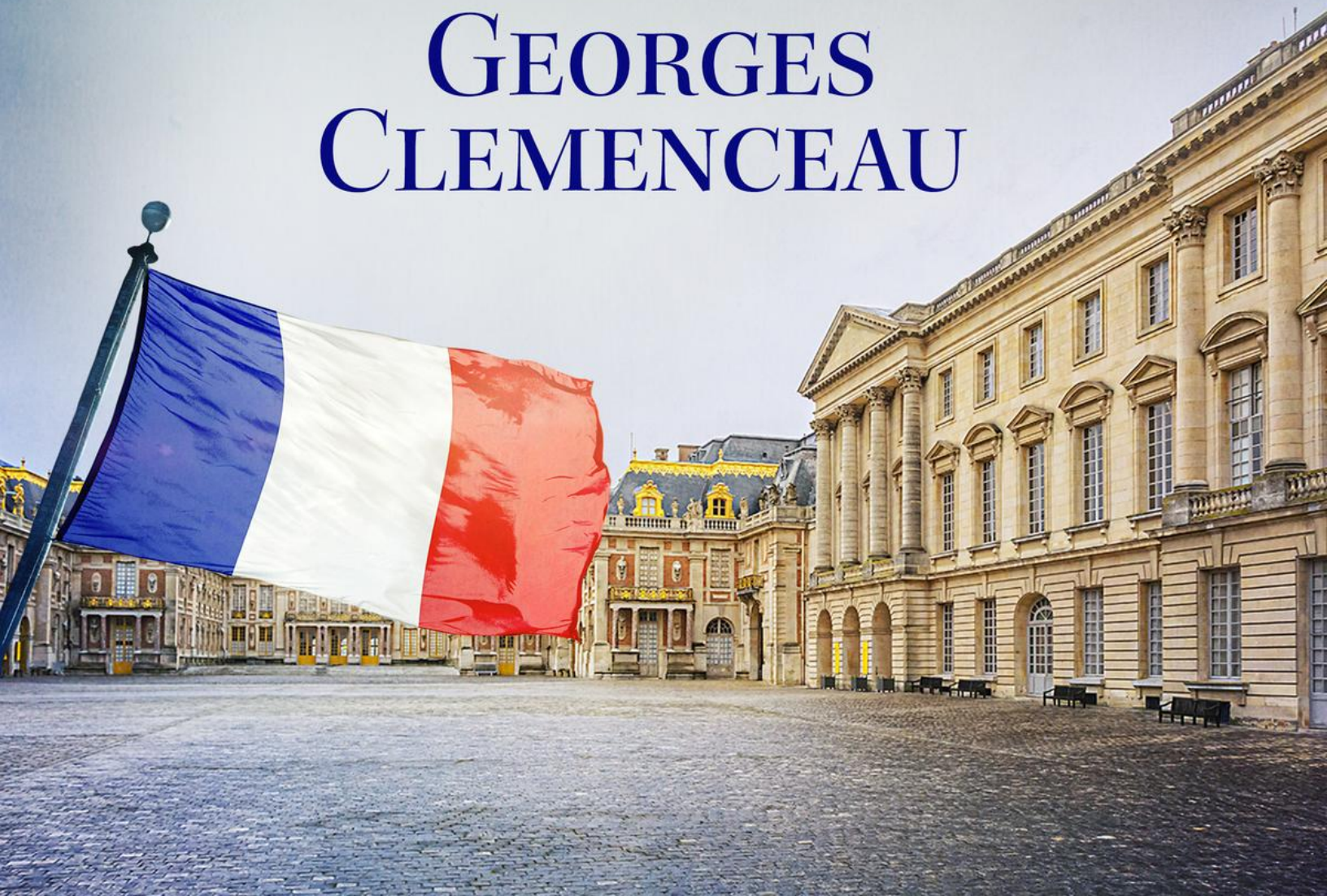

Segerns storhet *och* elände

GEORGES
CLEMENCEAU

Segerns storhet *och* elände

GEORGES
CLEMENCEAU

Georges Clemenceau

Segerns storhet och elände

Översatt av
Axel Claëson

SAGA Egmont

Segerns storhet och elände
är översatt från franska av Axel Claëson efter
Omslagsfoto: Shutterstock
Copyright © 1930, 2019 SAGA Egmont, an imprint of Lindhardt og
Ringhof A/S Copenhagen
All rights reserved
ISBN: 9788726175783

1. E-boksutgåva, 2019
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

Tillägnan.

När Parterkrigaren flyende galopperade bort, sände han fienden ännu en sista pil över sin axel. I det ögonblick marskalk Foch gick in i dödens mörker, tycks han ha lämnat efter sig ett helt koger bortglömda pilar avsedda för en improviserad bågskytts föga träffsäkra båge.

Vår tid förstår icke att lyssna till vad tystnaden har att säga. Vart man vänder sig möter man blott dem som tala, tala tomma ord, vars sorl kanske tjusar massorna med deras spräckta trumhinnor. Kanske är det därför jag låtit mig ryckas med av den allmänna talträngdheten under förevändning att vilja förhindra, att frånvaron av svar skulle kunna uppfattas som en bekräftelse. Inte för att detta skulle betyda så mycket för mig, som man kanske är färdig att tro. När man satt in hela sitt liv på att handla, fäster man sig icke vid bisaker.

När man som jag varit i tillfälle att höra de fräcka knekthistorier, i vilka man i den intima kamratkretsen i kasernen omedvetet söker ta revansch för de konflikter, man råkat i med sina överordnade — och vilka inte alltid sluta till den anklagandes fördel — skulle jag kanske varit i stånd att avstå från min plikt att ge svar på tal, om icke en fläkt från de stora dagarna på ett förunderligt sätt kommit den gamla lågan, som alltjämt brinner, livnärdd av forna dagars sinnesrörelser, att flamma upp.

Marskalk Foch, ni är alltså så motspänstig mot det, som de härligaste stunderna i ert liv kommit att vibrera inom er, att ni offrat tio års kyligt grubbel för att komma er för att vända er mot mig utan annan anledning än gammalt militärt groll? Och till yttermera visso har ni sänt fram en annan man i ert ställe på stridsfältet, vilket man icke gör. Fruktade ni till den grad min ripost? Eller hade ni väl räknat ut, att om jag doge före er, vilket var troligt, skulle edra anklagelser efter döden för alltid komma att vila tungt över mig. Marskalk, det hade icke varit värdigt en soldat!

Foch, Foch, min gode Foch, har ni då glömt allt? Jag ser er för mig, jag hör er myndiga stämma, vilken icke var den obetydligaste av edra gåvor.

Vi voro icke alltid av samma mening. Men våra sammandrabbningar slutade med ett skämt, och när det var tid att dricka te, gav ni mig en knuff med armbågen och lämnande all strategi å sido sade ni:

»Kom nu! *Vattning!*»

Ja, ibland skrattade man. Nu skrattar man inte så ofta. Vem skulle ha kunnat tänka sig, att den i själva verket inte var så illa, den tiden? Och det fast vi levde under den olidligaste spänning. Man hade inte ens alltid

tid att gruffa. Men om det någon gång kom till en ordväxling, tog den alltid slut på vägen till »*vattningen*». Man rasade, men hoppet och viljan hade man gemensamt. Fienden var där och gjorde oss bägge till vänner.

Foch, han är där ännu! Det är därför jag är gramse på er för att ni vid Historiens port placerat denna bomb, inställd på att springa så sent, att dess flisor skulle såra mig i ryggen. Det är en skymf mot det förflutna. Jag är säker på att ni icke längre kom ihåg mitt avskedsord till er. Det var i Hôtel de Ville i Paris, där vi råkats med anledning av att man satt upp en minnestavla, på vilken stod att läsa, att vi voro tre, som gjort oss väl förtjänta om fosterlandet. Vilken skriande orättvisa mot så många andra! När vi tillsammans gingo därifrån, lade jag vänskapsfullt min hand på ert bröst, bultade på ert hjärta under uniformen och sade till er:

»Trots allt finns det något gott där inne.»

Ni fann intet svar att ge mig, och jag skulle inte komma att återse er förrän på ert dödsläger. Vilken skamfläck på ert minne att ha behövt så många år för att rikta edra barnsliga beskyllningar mot mig genom tredje man, som, vilken han än är, icke nar känt kriget sådant, som vi två upplevat det.

Vad värre är, när jag for till Amerika för att försvara Frankrike, som beskylldes för militarism, lät ni under ert namn i *New-York Tribune* publicera en mot mig riktad *intervju*, så tarvlig och skymflig, att den, som skrivit edra *memoarer*, icke vågat trycka den. Men jag skall låta den komma under läsarnas ögon vid sidan av det brev, i vilket ni ger uttryck åt er översvallande tacksamhet mot mig för att av mig ha tilldelats marskalksstaven. Fosterlandet skall döma oss.

Vad mig beträffar är jag den jag alltid varit. Allt vad jag har av förtjänster och fel har jag ställt i fäderneslandets tjänst utan tanke på hedersbetygelser eller välbetalda poster, dessa tungvikter i framgångens vågskål. Ingen fanns, som hade i sin makt att tilldela mig några belöningar. Det är en styrka att icke vänta något av någon annan än sig själv.

Ni har Marne, Yser, Doullens och säkerligen många andra drabbningar att räkna er till förtjänst. Jag har förlåtit eder ert uppenbara lydnadsbrott, vilket under en annan än mig skulle för alltid avklippt er militära bana. Jag räddade er undan parlamentet, då ni ställdes till svars för den ödesdigra drabbningen vid *Chemin des Dames*, vilken ännu icke är uppklarad. Om jag setat kvar på min bänk, vad hade det då blivit av er?

Men att ni på höjden av berömmelse under tio år tyst väntat på att försvinna från skådeplatsen för att sedan från ert fönster låta stenkasta mig, bidrager icke till er ära, det säger jag er uppriktigt. Helt annan var min känsla för er, när jag i stilla begrundan stod inför ert dödsläger.

Varför har ni utan att på något sätt utmanas därtill på detta sätt själv burit hand på ert rykte?

Detta kan vara nog för att visa vad saken gäller. Man skall icke göra mig stridig vare sig min rätt eller min plikt att svara den, som angripit mig, först när han icke är i stånd att ge mig upprättelse. Jag hade och har ännu mycket, med vilket jag tiger till fäderneslandets tjänst. Men

eftersom man icke skulle underlåta att räkna min tystnad som en svaghet, kan jag icke längre tåga. Ni kallar på mig. Här är jag.

Segerns storhet och elände

I.

Till saken.

Ärelystnad och maktlöshet har sedan urminnes tider varit mänsklighetens arvedel.

Min första bekantskap med general Foch går tillbaka i tiden till långt före kriget, vilket skulle komma att föra samman oss två, varandra så olika, till gemensamt arbete i fäderneslandets tjänst. Tidningarna ha vetat att berätta hur det gick till, när jag utnämnde honom till chef för krigshögskolan på grund av hans föregivna förtjänster utan att fästa avseende vid hans förbindelser med jesuiterna. Av en tillfällighet överensstämmer härvid det berättade händelseförloppet i det närmaste med verkligheten. Det hör icke till vanligheten. Jag kan alltså bekräfta hur våra ord föllo:

»Jag har en bror, som är jesuit.»

»Det ger jag f-n i.»

Jag hade kunnat använda ett lämpligare uttryck. Men jag talade med en soldat och var angelägen om att bli förstådd. I brist på andra förtjänster voro mina ord desto tydligare. Det fick vara nog. General Picquart, som då var krigsminister, hade mycket varmt rekommenderat general Foch just med tanke på en särskild kurs i strategi, han hade för avsikt att anordna vid krigshögskolan och vilken han önskade att general Foch skulle leda. Det var det enda, jag fäste mig vid. Om rollerna varit ombytta, är jag icke säker på att vissa bland mina motståndare varit i stånd att följa mitt exempel.

Jag räknar mig naturligtvis icke ett så naturligt utslag av fransk patriotism till förtjänst. Jag tillhörde den generation, som har sett Frankrike förlora Elsass-Lothringen, och jag kunde icke resignera. Jag vill apropå detta med barnlig stolthet påminna om, att jag 1908 höll Tyskland stången i Casablancaaffären och att Wilhelm II: s regering efter att ha bett oss om ursäkt måste nöja sig med att låta saken underställas en vanlig skiljedom som i varje annan rättstvist. Vi hade då ännu icke kommit därefter, att liksom under Caillaux och hans efterträdare Poincaré, godtyckligt tvingas till den förödmjukande avträdelsen till Tyskland av en del av vår koloni i Kongo.

Jag vill icke förneka att detta förskaffade mig ett par sömnlösa nätter. Jag löpte en fruktansvärd risk. De svaga, som i allmänhet äro i majoriteten, voro redan färdiga att desavuera mig. Emellertid gick mitt land med orubbad heder ur spelet.

Skulle jag mellan mitt första, redan omnämnda sammanträffande med general Foch, vilket redan ligger långt tillbaka i tiden, och krigets utbrott någon gång kommit i beröring med honom, har jag dock icke bevarat något minne däraf. Han blandade sig icke i politiken och behövde mig icke.

I Bordeaux, efter slaget vid Marne, fick jag ett brev från min bror Albert, som gått ut som frivillig, i vilket han på uppdrag av general Foch, som han förut icke kände, i förtroende meddelade mig: »*Kriget är nu i själva verket avslutat.*» Detta var kanske att gå sakerna något i förväg. Utan tvivel har ingen tydligare än generalen själv, då det militära ansvaret vilade i hans händer, erfarit sanningen härav. Men den lyckliga spådomen har icke desto mindre bekräftats av händelsernas förlopp.

Ingen kunde vara välvilligare stämd än jag mot denne general, som ansåg att det segerrika motståndet redan

innebar ett lyckligt slut på kriget. Därför blev jag icke heller alltför överraskad, då under de svåra dagarna i slutet av 1914, när min otacksamma uppgift var att utöva en sträng opposition, general Foch, fortfarande med min bror som mellanhand, anhöll om ett privat samtal med mig i prefekturen vid Place Beauvais, där då min vän Raux, sedermera polisprefekt, residerade.

Jag var nog naiv att inbilla mig, att jag skulle finna förklaringen till denna oväntade åtgärd i något viktigt avslöjande, han hade att göra mig. Jag kom också dit full av förväntan för att bli inte så litet avkyld, då jag kom underfund om att det inte var frågan om något annat än att mitt under brinnande krig bli utfrågad av en arméchef angående stämningen inom politiska kretsar för och emot vissa förändringar inom det högre befälet, av vilka han själv var personligen intresserad.¹

---

1 Vi växlade även en del banala fraser om kriget, om våra möjligheter att segra, om vad man kunde försöka göra härför. Min interlokutör tycktes icke ha många uppslag att komma med.

Jag var artigt förbehållsam i mitt uppträdande mot honom. Jag var den förste att uppskatta yrkesdugligheten hos den forne läraren i strategi vid krigshögskolan, men icke desto mindre måste jag beklaga, att hans tankar företrädesvis sysslade med ting av så uteslutande personligt intresse. Jag återvände alltså besviken därifrån. Så slutade, utan att ens ha börjat, detta hemlighetsfulla samtal.

Senare, 1916, väntade mig en annan överraskning. Jag fick då ett besök av min kollega i kammaren, M. Meunier-Surcouf, ordonnansofficer hos general Foch, som överlämnade till mig en byst (*av imiterad terra-cotta*) av sin chef med hälsningar från denne. Jag blev stum av häpnad. Vad ville man utverka av mig genom en dylik åtgärd? Då jag utfrågade M. Meunier-Surcouf, vad detta hade att

betyda, talade han om, att en bildhuggare kallats till högkvarteret för att få i uppdrag att efter en stor modell utföra *femton mindre byster* avsedda för olika inflytelserika personer. Tilltaget var storartat! Det kunde komma en att le. Kvar står dock, att en dylik åtgärd mittunder brinnande krig, då Frankrikes vara eller icke vara stod på spel, kan förefalla egendomlig. Jag hade hört talas om att kungar bruka sända sina fotografier till dem, som gjort dem sin uppvaktning och som funnit nåd för deras ögon. General Foch nöjde sig icke med mindre än en byst, och jag kan försäkra, att för en man, som icke har för vana att intrigera varken med militärer eller civila, var den ett synnerligen generande föremål.

Mera frispråkig än sin chef, dolde ordonnansofficeren inte för mig, att enligt hans åsikt general Foch borde placeras som högste befälhavare för de franska arméerna. Jag ville ingalunda motsätta mig detta. M. Meunier-Surcouf gjorde upprepade besök hos mig för att övertyga mig om lämpligheten av detta hans förslag. Han har godhetsfullt ställt till mitt förfogande ett utdrag ur sin anteckningsbok, av vilket jag här nedan vill citera några sidor:

»Klockan 10 på morgonen den 15 april 1916 infann jag mig hos M. Clemenceau i hans bostad vid rue Franklin. Jag hade aldrig förut haft tillfälle att komma i närmare beröring med honom.

Vad drev mig väl att göra honom detta besök? Jo det förhållandet, att i de ofta häftiga polemiker 'Mannen i Bojor' förde, man dock hos honom anade en ovedersäglich kärlek till Frankrike och ett obetvingligt begär att segra.

'Jag är gammal', sade han till mig, 'och jag hänger inte fast vid livet, men jag har svurit, att mitt gamla skrov skall hålla tills vi hemfört en fullständig seger, ty segern skall bli vår, monsieur Charles Meunier, den skall bli vår.'

Jag å min sida satte honom in i det militära läget sådant det tycktes mig av fakta att döma ...

'Jag har inte', sade jag till honom, 'i min omgivning råkat mer än en enda general, som tror absolut på vår seger, och det är general Foch. Som han med denna alldeles nödvändiga tillförsikt förenar egenskaper, som göra honom till en av de allra främste inom sitt yrke, tyckes han mig förutbestämd att föra våra arméer, och regeringen kommer att i honom finna icke blott ett pålitligt utan det mest lojala stöd under de svåra månader, vi ha framför oss.

Jag vill inte, att ni skall tro, att jag talar som en honom tillgiven officer eller som en vän, som under de aderton månader, han levt vid hans sida, hunnit fästa sig vid honom. Jag vill därför stödja mig blott på fakta.'

Så lämnade jag honom en redogörelse för operationerna — såsom jag uppfattat dem — under slaget vid Marne, då Foch förde befälet över 9. armén, vilken jag tillhörde i egenskap av officer vid en artillerigrupp tillhörande 60. reservfördelningen, samt även för *'loppet mot havet'*, som avslutades genom hejdandet av den tyska offensiven i norr den 15 november 1914.

Den offensivanda, den förmåga att såväl utnyttja som att spara sina reserver, den moraliska styrka, ja, till och med den framstående diplomatiska förmåga, som general Foch under dessa bägge operationer fick tillfälle att lägga i dagen, ställa honom — vilka förtjänster många av våra generaler än äga — i en klass för sig.

För resten, tillade jag, kom själv och råka honom. Ni har två gånger kommit åt vårt håll — jag har själv sett er — utan att stanna vid vårt högkvarter.

Jag är fast övertygad, att ni två tillsammans, ni inne i landet, han vid armén, skulle skänka oss de bästa förutsättningar för att vinna den slutliga segern.

Generalens offensivanda gör det möjligt för honom att hemföra segern, men han kan förlora ett slag. Det är därför oundgängligen nödvändigt att han då bredvid sig har någon, som kan *hålla honom om ryggen, ge honom sitt stöd inför kamrarna*,² inför landet, som ni själv bäst vet hur känsligt det är, och jag anser, att ni är mannen, som behövs härför. Det är på tiden, monsieur le président, att ni två komma överens.»

---

2 Kursiverat av mig. M. Meunier-Surcouf förutsåg slaget vid *Chemin des Dames*.

Jag måste tillstå, att utdelandet av bysterna gjorde mig något tveksam vad beträffar kandidaten till posten som högste befälhavare. Minnet av general Boulanger?

General Fochs ordonnansofficer lämnade mig med följande ord:

»Jag har ju ert löfte, inte sant?»

»Jag har inga löften att ge åt vem det vara månde», svarade jag. »Men jag har ingenting däremot. För resten kommer jag inte att bli tillfrågad.»

Tiden går. Vilken överraskning! En morgon i slutet på 1916 ser jag general Foch, i högsta grad upprörd, träda in i mitt arbetsrum:

»Jag kommer direkt från högkvarteret», sade han, »där just general Joffre gjort mig ett besök. Hör vad han hade att säga mig:

’Jag är djupt olycklig. Jag kommer för att hos er urskulda mig för en feghet, jag begått. M. Poincaré har låtit kalla mig till sig och givit mig order att *frånta er ert befäl*. Jag borde aldrig ha samtyckt. Jag gav efter. Jag kommer nu för att be er om förlåtelse därför.’»

General Foch slutade med följande ord:

»Jag kommer nu till er för att be er om ett råd. Vad anser ni att jag bör göra?»

Om orsaken till olyckan inte ett ord. Det var ett dåligt tecken. Jag avhöll mig från att fråga ut honom härom. Det var ju i alla fall sakens kärna. Men jag trodde mig böra spara nerverna på generalen, som just hade berövats befälet över sina soldater.

»Min käre vän», sade jag, »vad ni har att göra är uppenbart. Intriger, som jag inte känner till, kunna vara orsaken till denna tillfälliga onåd. Man kan inte vara utan er. Gör inget väsen. Lyd utan protester. Återvänd lugnt hem till er. Håll er stilla. Inom två veckor har ni kanske redan blivit återkallad.»

Denna min sista förutsägelse gick ingalunda i uppfyllelse, tvärtom hölls generalen *borta från allt befäl* under flera månader.

Flera månader av begrundande är mycket för en tapper soldat, som ser sina kamrater stupa på slagfälten runtomkring. Foch bar prövningen utan att knysta. Det håller jag honom räkning för.

Under något av de närmast följande åren berättade jag denna historia för M. Poincaré, som skrattande ryckte på axlarna och sade:

»De där generalerna! De äro sig alltid lika.»

Det var inte mycket upplysande.

I november 1917 fann jag general Foch i Paris som generalstabschef utan att på det hela taget utöva något som helst aktivt befäl. Då general Picquart så varmt hade rekommenderat Foch till posten som chef för krigshögskolan, hade jag hela tiden väntat, att han på det mest lysande sätt skulle lägga sina militära talanger i dagen. Men kanske var ännu icke det sista ordet sagt.

M. Poincaré och marskalk Joffre känna säkerligen alla detaljer i denna historia. Man har talat om en intrig, som leddes av en politiserande general, vilken öppet ställde upp sig själv som konkurrent till Foch, och vilken på den tiden

avlade täta besök i Elyséepalatset. M. Painlevé har skrivit, att Foch blev berövad sitt befäl av Joffre av rent militära skäl. Å sin sida förklarar major Bugnet rent ut, att det gällde offensiven vid Somme, en uppenbar motgång, som man senare ville framställa för oss som enbart ett försök »att lätta trycket mot Verdun».

Då det icke var sörjt för transportmedel för att utnyttja genombrottet, framträder offensiven vid Somme som en förfelad operation. Vissa befälhavare ha alltid post festum en förklaring färdig för att rättfärdiga ett misslyckande. På så sätt är det lätt att komma undan för billigt pris. Det kommer inte att förvåna någon, att de, som uppfunnit en sådan undanflykt, icke desto mindre ansågo det nödvändigt *att peta* Foch »för exemplets skull». En dag kommer även denna historia att bli uppklarad. Men för att M. Poincaré, ytterst nog med vars och ens ansvar, skulle förflytta segraren från Marne och Yser ur stridslinjen, har man ju anledning att tro, att det måste ha funnits tungt vägande skäl. De hava bägge två slutat med att förstå varandra. Eftervärlden kommer icke att förvåna sig häröver.

Vad mig själv beträffar återknöt jag naturligtvis efter det jag blivit minister det goda förhållandet mellan mig och den nye generalstabschefen. Jag väntade mig alltjämt att hans strategiska begåvning skulle komma att visa goda resultat. Vad honom själv beträffar hade han, med eller utan byst, efterträtt sin forne rival i statschefens gunst. Bägge två spelade nu med öppna kort, vilket tycktes dem säkrast.

Innan jag går vidare ligger det mig om hjärtat att uttryckligen förklara, att denna bok icke får betraktas som några memoarer. Man har uppfordrat mig att svara på vissa anklagelsepunkter och jag svarar, men jag betraktar sakerna i deras sammanhang, vilket härvidlag är nödvändigt. Under mer än tio år har det icke vållat mig någon svårighet att tiga trots alla de angrepp, som icke

besparats mig, och det är sannerligen inte fruktan för striden, som hållit mig tillbaka.

Jag har helt enkelt ansett, att i den fruktansvärda belägenhet, i vilken vårt land befinner sig, en ytterlig förbehållsamhet varit det, som fordrats av mig — och intill den sista sidan av denna bok kommer det att plåga mig att jag gått ifrån den. Efter den fruktansvärda åderlåtning, som Frankrike utsatts för, visar det sig att landet mindre manligt förstått att bära de prövningar freden pålagt det än dem, som pålades det under krigets stora dagar. Dess »styrande», alla av ungefär lika stora mått, tyckas inte haft klart för sig, att det fordras lika mycken beslutsamhet för att genomleva freden som kriget. I vissa stunder fordras det kanske ännu mer. Några veta det, och de tala om handling i stället för att handla. Vart jag än vänder blicken, till regeringen, till parlamentet eller till den allmänna opinionen, ser jag ingenting annat än maktlöshet och eftergifter.

Våra numera »f. d. allierade» hava i hög grad bidragit härtill, och vi hava icke gjort något för att betaga dem lusten härtill. Under olika täckmantlar har England återvänt till sin gamla politik grundad på tvedräkten på kontinenten, och Amerika, *som genom kriget förskaffat sig en oerhörd rikedom*, presenterar oss, som ett annat affärshus, en räkning, som mera hedrar dess aptit än dess stolthet.

Helt upptaget av sina tyvärr alltför berättigade ansträngningar att ordna sina finanser söker Frankrike på politikens kyrkogårdar rester av mänskligt liv för att föreställa gengångare av det som varit. Någon hänförelse finnes icke längre. Själv en man på gravens brant står jag här invecklad i strid med en soldat från en förgången tid, som kastat sina simpla anklagelser mot mig först sedan jag

stilla dragit mig undan världen för att sluta mina dagar som en gammal filosof.

Tio års eftertanke har icke gjort honom klokare än att han slungar efter mig en gammal granat, inställd att först senare krevera, med klok beräkning och medveten om att icke vara i stånd att svara besparande sig bekymret för den oundvikliga riposten. Som en god strateg har han på så sätt säkerställt sitt återtåg för att kunna ge fritt lopp åt sin typiska gamla bitterhet mot mig. För vilken som helst annan, som icke aspirerar på annat än att få vila i ro, hade det icke haft så stor betydelse, men när en gammal härförare lägger ned striden under tio år för att ge en förbigående i uppdrag att åter ta upp den, vittnar det varken om en ande, som är säker på sig själv eller om ett hjärta, som är placerat på rätta stället.

II.

Det gemensamma överbefälhavareskapet.

Vilka skäl hade jag att göra general Foch till högste befälhavare över de allierades arméer?

Det är icke min sak att här framhålla det sorgliga läge, i vilket vår militära organisation befann sig före kriget. Man vet, att den första verkan härav var att man måste lägga franskt land öppet för fienden. Ingen har hitintills framträtt för att påtaga sig ansvaret för vår brist på snabbskjutande tungt artilleri, ej heller för den skandalösa otillräckligheten av kulsprutor, två brister så allvarliga, att utan motståndet vid Marne vårt land ända från gränsen fram till Paris i ett enda tag skulle ha besatts av fienden. Hur ståtligt än detta slag var, som förbytte nederlaget i seger, var det dock icke i stånd att bryta fiendens offensivanda. Resultatet av det första slaget blev också, att kriget skulle komma att föras på fransk mark, där de fientliga arméerna började att organisera ett systematiskt utplundrande såväl av våra städer med deras industrier som av landsbygden, varvid befolkningen gjordes till trälar.

Vem bär ansvaret härför? Kan man icke säga oss det, eller åtminstone låtsas som om man sökte komma underfund om det? Om någon historieskrivare någonsin skulle komma på den idén att blygt framställa denna fråga, skulle jag begagna tillfället för att rikta en annan fråga till honom. Var det förbjudet att förutse, att Tyskland icke skulle komma att hålla sitt givna ord utan bryta traktaten,

som tillförsäkrade Belgien dess neutralitet? Vad fanns väl, som hindrade det ifrån att härför vidtaga vissa militära dispositioner? Kände man kanske icke tillräckligt den tyska andan? Vem kunde väl tro, att en moralisk förpliktelse ens ett ögonblick skulle hejda vare sig det tyska folket eller dess ledare? Jag har läst general Fochs stora arbete »Krigföringens grunder». Jag har med förskräckelse sett, att i detsamma frågan om beväpningen icke med ett ord beröres. Hur verklighetsfrämmande! Det är i alla fall icke likgiltigt att veta om icke ett anfall med katapulter eller med snabbskjutande kanoner tvingar oss att för dessa olika fall variera våra försvarsmedel. Dylika frågor förtjäna dock att noga studeras.

Vilken skillnad på sinnesförfattning på den ena och på den andra sidan om Rhen! Hur insattes icke i Tyskland alla krafter på att uppfostra människorna till den hänsynslösaste offensivanda! Hur upplösande verkar icke i Frankrike liknöjdheten, hur nöjer man sig icke här med stora ord!

De brev, som växlades mellan konungen av England och Poincaré, Frankrikes president, vid själva krigsförklaringen, bära tydligt vittne om den ångest, som gripit dessa bägge folk. Poincarés brev, skickligt och försiktigt redigerat, var i själva verket en bön om hjälp. Välvilligt men undvikande utmynnade Georg V:s brev i en vägran att för tillfället lämna Frankrike sin hjälp. Ännu mindre förberett än Frankrike förstod England först senare, att det måste taga ställning. Om det framhärdat i sin tvekan kunde allt ha varit förlorat. Tyskarnas traktatsvidriga inmarsch på belgiskt område skulle göra ett slut på denna tvekan.

Våra allianser för ett oundvikligt krig, voro ytterst planlöst förberedda. Det kunde gärna icke heller vara annorlunda, då fördelen av en på förhand planlagd

organisation endast gjorde sig gällande på den tyska sidan, där man var beredd att gripa till offensiven. När läget blev verkligt hotande, gjorde sig också i första hand hos de allierade en allmän önskan gällande, att samtliga stridskrafter skulle förenas under en gemensam högsta ledning. Men varje armé är inkarnationen av aktiv nationalism, och cheferna för detta nationella maktmedel låta sig icke så lätt berövas sin självständiga ställning. Det var till och med från det minst militaristiska folket, från amerikanernas sida, som man i det avgörande ögonblicket mötte de största svårigheterna härvidlag.

Redan från krigets början hade de breda folklagren i Frankrike satt sitt hopp till att ett sammanförande av samtliga stridskrafter under enhetligt befäl skulle betyda seger för de allierades sak. Sedan man såväl på grund av teoretiska resonemang som på grund av de erfarenheter man gjort, kommit till insikt om nödvändigheten av en gemensam överbefälhavare, återstod endast valet av lämplig person härför.³ Såvitt jag vet har det aldrig förekommit någon som helst diskussion om vare sig själva saken eller vem denna framskjutna post skulle anförtros. Det fanns inga konkurrenter till platsen. Foch var det enda namn, som nämndes. Det huvudsakliga skälet härtill är att Foch haft tillfälle att lägga i dagen sina framstående egenskaper i hårda drabbningar, vilka särskilt fordrade underverk av motståndskraft, under det att Mangin, med sitt häftiga lynne, kunnat göra underverk vid en offensiv. Bägge två hade givetvis samma stora fel att icke kunna fördrå den civila myndigheten — då de icke hade behov av den.

---

³ I en utmärkt artikel i *Revue des Deux Mondes* (15 april 1929) har general Mordacq på ett överlägset sätt klarlagt denna fråga. Senare har han ytterligare bearbetat denna artikel och utgivit den i bokform, där marskalk Foch behandlas med all den heder, som tillkommer honom. Som bekant var general Mordacq, en av våra bästa fördelningsgeneraler, chef

för mitt militärkabinett. Jag känner dem, vilka aldrig hava förlåtit honom detta.

Pétain, som är en lika framstående officer som dessa bägge, har lysande dagar och medelmåttiga. I svåra lägen har jag sett honom lägga i dagen ett lugnt hjältemod, det vill säga hela tiden vara fullkomligt herre över sig själv. Kanske utan att göra sig några illusioner, men också utan knot är han städse beredd till personliga uppoffringar. Det är mig ett nöje att ge honom detta varma erkännande. Man har mycket förebrått honom de pessimistiska yttranden, som utgått från hans stab. Jag tror sanningen vara, att inte ens det mest förtvivlade läge förmått skrämma honom, och att han utan ansträngning med orubbligt lugn såg faran i ansiktet, men hans omgivning var alltför mottaglig för nedslående nyheter. Och så drogo några herrar i hans stab, vilka tyckte det var lugnare där än framme i eldlinjen, sina slutsatser, som icke voro deras chefs och förde dem till torgs. Pétain förblev alltid en stor soldat.

Detta fruktansvärda krig har kommit en hel del framstående generaler att framträda, och många av dem, som hava rätt att våga sig på att fälla ett omdöme, skola kanske säga, att Foch är den fullödigaste bland dessa. Osammansatta naturer, vilka utgöra majoriteten, äro benägna att ge ett omdöme om människorna i klump och tilldela dem absoluta egenskaper, vilka i själva verket endast äro relativa. Men den mänskliga naturen är alltför sammansatt, alltför obeständig för att utan vidare låta sig bedömas genom så summariska metoder, varför man icke, också med den största uppriktighet, på ett dylikt sätt lyckas rätt definiera en personlighet, på vilken allas uppmärksamhet är riktad. Ägde general Foch, som var en föga nyanserad personlighet, utom sin strategiska begåvning nödiga diplomatiska förutsättningar för att föra

ett internationellt befäl? Men låt oss icke gå händelserna i förväg.

Svårigheten kom i synnerhet från engelskt håll, där vi alltid haft desto mera inflytande på de militära dispositionerna ju mera vi bemödat oss att icke lägga detta förhållande i dagen. Jag uppträdde mycket försiktigt och lugnt i förhandlingarna med engelsmännen angående gemensamt överbefälhavareskap, så mycket mer som vår pålitlige vän, lord Milner, låtit mig veta, att denna fråga långsamt men säkert närmade sig sin lyckliga lösning.

För att förstå detta, måste man gå långt tillbaka i tiden. Vi ha varit invecklade i alltför många krig med engelsmännen, för att dessa utan svårighet skulle kunna fördraga tanken på att deras soldater ställdes under franskt befäl.

Den dag i januari 1918 jag för första gången talade härom med sir Douglas Haig, då jag åt lunch i hans högkvarter, flög han upp som skjuten ur en kanon, slog ifrån sig med bägge armarna och utropade:

»M. Clemenceau, jag har blott en chef och kan icke ha mer än en! Det är min kung.»

En dålig början. Underhandlingarna härom fortgingo utan något resultat ända till den dagen i Doullens, då under händelsernas tryck lord Milner efter ett kort samtal med marskalk Haig meddelade mig, att engelsmännen övergivit tanken att motsätta sig en gemensam överbefälhavare.

Nu var isen bruten. Men det behövdes ännu flera etapper för att nå fram till en form härför, som medgav att ge överbefälhavaren så gott som samtliga de befogenheter, vilka gjorde det möjligt för honom att effektivt föra sitt befäl.

Motståndet i England kom mindre från armén än från parlamentet och i synnerhet från folket i gemen. Tanken att en fransk general skulle föra befälet över engelska

generaler tycktes dem länge outhärdlig. Som ett talande skäl häremot anfördes det förhållandet, att då 1917 engelska och franska trupper tillfälligtvis ställts under gemensamt befäl av general Nivelles, detta givit allt annat än lyckliga resultat. Men detta var blott ett skenbart skäl, då man icke vågade komma fram med det verkliga.

Det var vid Doullens som Foch utan att av någon erhålla uppdrag därom på eget initiativ tog befälet. För detta ögonblick kommer jag att vara honom tacksam intill mitt sista andedrag. Vi voro samlade på rådhusets gård, omgivna av en skräckslagen befolkning, och än den ene än den andre frågade oss: »Komma tyskarna till Doullens? Se till, att de inte komma.» Vi stodo tysta. Plötsligt bröts tystnaden av en fransk general, som i det han pekade på sir Douglas Haig, som stod där i närheten, viskande sade till mig:

»Där är en, som inom två veckor kommer att bli tvungen att kapitulera på öppna fältet, och vi kunna skatta oss lyckliga, om vi icke bli tvungna till detsamma.»

Detta uttalande av en person i min sagesmans officiella ställning var föga ägnat att stärka den tillit vi försökte att krampaktigt hålla oss fast vid.

En viss uppståndelse bland de närvarande, Foch kommer, omgiven av sina officerare, och med sin skarpa stämma, som överröstade allt, sade han:

»Ni slåss inte! Jag, jag tänker inte upphöra att slåss. Jag skall slåss framför Amiens. Jag skall slåss i Amiens. Jag skall slåss bakom Amiens. Jag skall slåss hela tiden.»⁴

---

4 *Jag underlät icke att framföra dessa general Fochs ord till republikens president, som citerade dem i det tal han höll för den store krigaren, när han till honom överlämnade den marskalksstav, till vilken jag föreslagit honom.*

Dessa ord behöva inga kommentarier. Jag måste erkänna, att det kostade på mig att icke i Frankrikes namn, detta Frankrike som nu var i största nöd, falla i armarna på denne beundransvärde befälhavare.

Vid den tid, då Foch befann sig i onåd och placerad som generalstabschef, kunde han redan skriva sig till godo två stora, lysande drabbningar, som gåvo prov på en orubblig motståndskraft.

Vid Marne och vid Yser hade han nått så långt som i mänsklig makt står i förtvivlat motstånd, genom den auktoritet, med vilken han uppträdde, hade han tvungit marskalk French att stanna kvar på slagfältet och genom sitt exempel hade han hindrat sina trupper från att svikta under fiendens fruktansvärt häftiga påtryckning. Tyskarna hade beslutat att segra kosta vad det kosta ville. Orubblig inför den mest överhängande fara hade Foch drivit sitt folk till den yttersta gränsen av vanvettig tapperhet och ryckt dem med sig långt utöver vad som var deras plikt. Den dagen höljde dem alla med samma ära som antikens hjältar.

På konferensen i Doullens den 25 mars 1918, vars förlopp otaliga gånger skildrats, enade man sig äntligen om följande form för den gemensamma överbefälhavarens förordnande:

»Av de engelska och franska regeringarna erhåller general Foch i uppdrag att samordna de allierade arméernas på västfronten uppträdande. Han skall härför sätta sig i förbindelse med vederbörande högste befälhavare, vilka anmodas att lämna honom alla för detta uppdrag nödiga upplysningar.»

Saken var avgjord, men det var endast det första steget. Att tilldela Foch titeln högste befälhavare hade engelsmännen icke gått med på. I Beauvais ⁵ föreslog jag att anförtro general Foch »*den strategiska ledningen*», och man enades om denna formulering. Resultatet härav blev, att en ny överenskommelse uppsattes, vilken formulerades på följande sätt:

---

5 Den 3 april 1918.

»Av de engelska, franska och amerikanska regeringarna erhåller general Foch i uppdrag att samordna de allierade arméernas uppträdande på västfronten. För ett effektivt utförande av detta uppdrag tilldelas han all den makt och myndighet, som är honom härför nödig. För den skull anförtro de engelska, franska och amerikanska regeringarna general Foch den strategiska ledningen av de militära operationerna.»

På engelsmännens begäran tillades följande: *»Respektive engelska, franska och amerikanska högsta befälhavare utöva fullkomligt självständigt den taktiska ledningen av respektive arméer. Varje högste befälhavare äger rätt att vädja till sin regering, om enligt hans åsikt någon av general Foch erhållen befallning försätter hans armé i fara.»*

Allt detta tog tid. På mina upprepade framställningar fick jag äntligen svar ⁶ från mr Lloyd George: den engelska regeringen såg ingen olägenhet i att general Foch antog titeln högste befälhavare över de allierade arméerna i Frankrike. Samma dag lät den präktige general Bliss, efter ett sammanträffande i Versailles med general Mordacq, i den amerikanske presidentens namn hälsa mig: *»Jag påtager mig ansvaret för att den amerikanska regeringen*

endast ser fördelar i de allierade arméernas sammanförande under gemensamt överbefälhavareskap.»

---

6 Den 14 april 1918.

För min personliga del fäste jag mig icke så mycket vid de olika formuleringarna som vid vad som åstadkoms genom det fattade beslutet. Redan den 28 mars hade general Pershing kommit till Clermont (Oise) och i ett högstämt tal, vilket ännu lever kvar i vårt minne, ställt sig och sin armé till den nye överbefälhavarens förfogande. Samtidigt hade även general Pétain skyndat att infinna sig för att ta emot general Fochs order. På alla håll hade samförståndet och samarbetet kommit i gång. Man stod nu inför de operationer, som skulle åstadkomma avgörandet.

Hur detta överbefälhavareskap utövats är en fråga, som krigshistorien får lämna svar på. Av flera olika orsaker är jag icke övertygad om, att det spelat den avgörande roll för krigsledningen, som den allmänna meningen är böjd att tillskriva det. Det är nödvändigt att dess historia skrives av andra än dem, som själva tagit del däri. Man måste säga oss *vilken lydnad, man begärt, och vilken lydnad, man fått*, under vilka omständigheter och med vilka resultat. Dit ha vi ännu icke kommit.

Man måste framhålla, att högste befälhavaren i utövandet av sitt överbefälhavareskap understundom gjort sig skyldig dels till en viss tvekan, dels till ett väl temperamentsfullt och egenmäktigt uppträdande, vilket allt varit ägnat att sätta de väntade resultaten på spel. Å andra sidan tror jag mig kunna säga, att befälhavaren för engelska armén aldrig fullständigt underordnat sig general Fochs direktiv, och att denne senare kanske varit alltför rädd att bli invecklad i några svårigheter med de bägge befälhavarna, som teoretiskt voro underställda honom.

För att han verkligen skulle komma i åtnjutande av de fördelar, den slutligen erhållna titeln som överbefälhavare borde föra med sig, uppmanade jag general Foch att tillskriva de allierades regeringar. I sina brev framhöll han: »*Jag måste övertala i stället för att leda. Att erhålla absoluta maktmedel för att utöva den högsta ledningen synes mig oundgängligen nödvändigt för att föra kriget till ett lyckligt slut.*»

Så kom den ödesdigra dagen vid Chemin des Dames. För att erhålla nya trupper från Amerika och för att stödja general Fochs auktoritet ⁷ lät jag rycka in i det meddelande de engelska och franska regeringscheferna sände president Wilson ⁸ följande mening: »Vi anse, att general Foch, som utmärkt skickligt leder de pågående operationerna *och till vars militära omdöme vi hysa det allra största förtroende, icke överdriver sin framställning om vad det nuvarande militära läget fordrar.*»

---

⁷ Den 2 juni 1918.

⁸ Det var endast på lord Balfours uttryckliga anhöllan, som general Fochs anförande meddelades presidenten Wilson i såväl franska som engelska regeringens namn.

I detta ögonblick ⁹ vållades de huvudsakliga svårigheterna av sir Douglas Haig, som sin vana trogen icke ville tillåta högste befälhavaren att förflytta engelska arméns reserver för att använda dem på franska fronten. Engelsmännen ville framförallt skydda hamnarna vid Kanalen, vilket ju också var mycket naturligt. General Foch, som hade franska fördelningar i Flandern, ville icke kalla dessa tillbaka, emedan han väntade att det tyska anfallet efter sammanbrottet vid *Chemin des Dames* skulle komma att riktas mot denna del av fronten. Han tog upp frågan med mig. Jag var fast besluten att icke ge mig in på diskuterandet av några rent militära frågor, men jag hade

både rätt och skyldighet göra mig underrättad om huruvida det nyinrättade överbefälhavareskapet fungerade till belåtenhet. Detta gav anledning till allvarliga diskussioner med den engelska regeringens representanter, vilka icke annat än med största svårighet gåvo efter.